

INNOVATSIYALARNI TA'LIM JARAYONIGA TATBIQ ETISHNING TASHKILIIY PEDAGOGIK ASOSLARI

ZARMED UNIVERSITETI IJTIMOIIY
FANLAR KAFEDRASI O'QITUVCHISI
BOLTAYEVA SITORA FAYZULLOYEVNA

Annotatsiya: Mamlakatimizda innovatsiyalarni joriy etishga ehtiyojlarni tug'ilishi. Yangi dasturlar, standartlar, darsliklarning innovatsion xarakteri. Innovatsiyalarni yaratish, to'plash, tanlash, qo'llash tizimini yaratilishi. Innovatsion faoliyatda o'qituvchi va o'quvchilarning munosabati.

Kalit so'zlar: Innovatsion ta'lim, yangilikning turlari, innovatsion didaktik, innovatsiyani to'plash, tanlash, qo'llash, innovatsion faoliyat, innovatsiyaning algoritmi, innovatsiyani boshqarish.

Аннотация: рождение потребности во внедрении инноваций в нашей стране. Инновационный характер новых программ, стандартов, учебников. Создание системы создания, накопления, отбора, применения инноваций. аннотация: потребности во внедрении инноваций в нашельности.

Ключевые слова: инновационное образование, виды инноваций, инновационная дидактика, накопление, отбор, применение инноваций, инновационная деятельность, алгоритм инноваций, управление инновациями.

Annotation: the birth of extents to the introduction of innovation in our country. Innovative character of new programs, standards, textbooks. Creation of innovation, collection, selection, application system. nnotation: the birth of extents to the introduction of inno.

Keywords: innovative education, types of innovation, innovative didactic, accumulation of innovation, selection, application, innovative activity, algorithm of innovation, innovation management.

Bizning mamlakatiimzda pedagogik innovatsiyani yaratilishi va rivojlanishi keng jamoatchi pedagoglar harakati maktablarining tez rivojlanishi, moderinizatsiya qilinishi, standartlarni takomillashtirilishi va dasturlarni yangilanishiga bo'lgan katta ehtiyoj tug'ildi. Yangiliklarni izlash, yaratish, qo'llash ishlari jadallashib bordi. Shu sababli yangi bilimlarga bo'lgan talab, "yangilik", "innovatsiya" va "innovatsion jarayonlar" paydo bo'ldi va u tushunchalarni izohlash, anglash zaruriyatini keltirib chiqardi.

Innovatsion jarayonlarning mikrostrukturasini o'rganib olimlar yangilik kiritishning "hayotiy qismi (davri)" kontseptsiyasini ishlab chiqdilar, u yangilik kiritish vaqt davomida o'tib boradigan jarayon degan fikrni ilgari surdilar. Bu jarayonda yangilikning yaratilishi va ijro etilishini ta'minlovchi faoliyatlarni turlarga ajratuvchi bosqichlarga bo'linadi. Shu davrga kelib ilmiy adabiyotlarda innovatsion jarayonlarni quyidagi bosqichlarga ajratilmoqda:

1. Yangi g'oya paydo bo'lishi yoki yangilik kontseptsiyasi yuzaga kelishi bosqichi. Uni shartli ravishda fundamental va amaliy ilmiy tekshirishlar (yoki birdan paydo bo'ladigan) natijalardan kelib chiqadigan yangilk bosqichi deb ataydilar.

2. Kashf etish vaqti, ya'ni amalga oshgan ob'ekt, moddiy yoki ma'naviy mahsulot namuna ko'rinishdagi yangilik yaratish.

3. Yaratilgan yangilikka amaliy ko'rinish topilib, uni qo'shimcha ishlab mukammallashtirish amalga oshiriladi. Bu bosqich yangilik kiritishdan mustahkam samaradorlikka erishish bilan yakunlanadi. Shundan so'ng yangilikning mustaqil mavjudligi boshlanib, yangilik kiritishjarayoni keyingi bosqichga o'tadi. Bu bosqich faqatgina yangilikni qabul qilish shartida amalga oshadi. Yangilikdan keyingi bosqichlar ko'rinadi.

4. Yangilikning biror sohada tarqalishi, uning boshqa sohalarga diffuziyalanib (qo'shilib) keng tatbiq etilishi bilan yakunlanadi.

5. Yangilikning biror sohada xukmron bo'lishi, bunda xususan yangilik o'z yangiligini yo'qotib, yangilik sifatida mavjud bo'lmay qoladi. Bu bosqich yangi

samarali yangilik paydo yoki undan ko'ra yanada samaralirog'i bilan almashtirilishi bilan yakunlanadi.

6. Yangilik doirasi qisqarib, uni yanada mahsuldorrog'i bilan almashtirilishi bilan yakunlanadi.

Yuqorida keltirilgan innovatsion jarayonning bir – birini vaqtlar davomida yangi bosqichga ketma – ket almashtirib, muntazam tizim, uning rivojlanib borishining soddalashtirilgan ko'rinishlarida ifodalaydi. Biroq aniq innovatsion jarayon bu bosqichlarni o'z ichiga olib, ularning ketma – ket va bog'liqliklariga har doim rioya qilinishi shart emas. Yangilikni kiritishni yangilik yaratish va tarqatish kompleks va maqsadga muvofiq jarayon sifatida qarab, uning maqsadi inson talab va ehtiyojlarini yangi vositalar bilan qondirilishi bo'lib, uning samaradorligi muntazam va hayotiy yangilikni ta'minlovchi uslub va tizimlarni ma'lum sifatli o'zgarishiga olib keladi.

Innovatsion jarayon boshqa sifatli holatga eskirib qolgan hamda vaziyat va ahamiyatlarini qayta ko'rib chiqish bilan bog'liq bo'ladi. Bir darajali qator yangiliklar yig'indisi (umumiyligi) innovatsion yaxlitlikni tashkil etadi. Innovatsion faoliyat davrida yangiliklar, innovatsiyalar, tom ma'noda ta'lim jarayoniga kirib keladi. Shu sababli ta'lim tizimidagi innovatsiyalarni pedagogik jarayonlarga kiritish to'rt bosqichda amalga oshiriladi:

1. Muammoni tahlil asosida aniqlash;
2. Mo'ljallanayotgan ta'lim tizimini loyihalash;
3. O'zgarish va yangiliklarni rejalashtirish;
4. O'zgarishlarni amalga oshirish.

Yangilik kiritish ichki mantiq va yo'nalishlarga ega bo'lib, u yangilik g'oyasi (fikrini) tug'ilishdan to uni foydalana boshlanishigacha bo'lgan xarakterlarni rivojlantirish ham innovatsion ishtirokchilari o'rtasidagi munosabat mantiq'ini belgilaydi.

Shu tariqa yangilik kiritish dinamik tizim bo'lib, ichki mantiq kabi vaqt davomida qonuniy rivojlanishi, uning atrof – muhit bilan o'zaro bog'liqligini

ifodalaydi. Innovatsion jarayoni tuzilishi yangilikning bir bosqichdan ikkinchi bosqichga o'tib borishi bilan o'zgarib boradi.

Bunda ishtirok etayotgan barcha komponent bir – birlari bilan shunday uzviy aloqadagi, ulardan birortasini chetda qoldirish mumkin emas. Savol tug'iladi: nimani nimadan boshlash kerak? Ishni o'rganish yoki o'rgatishdan boshlasak, tabiiy ravishda

Savol tug'iladi: nimani (qanday yangi mazmundagi) o'quv materialani yangicha o'rgatmoqchisiz. O'rgatish ham, o'rganish ham asosiy maqsadga yo'naltirilgan ta'lim ob'ekti va pirovard natija – maxsul bo'lmish ta'lim mazmunini yangicha talqin qilishga bog'liq.

Har xil mazmun uni o'zlashtirishning o'ziga xos yangicha usullari bilan farq qilganligi uchun o'rganishning qanday bo'lishi uning mazmuniga bog'liq, bu esa o'rganishni tashkil etuvchi o'rgatuvchining yangicha yondashuviga bog'liq. Shunday qilib, didaktik tafakkur – bu o'rganish, o'rgatish va ta'lim aloqalarining doimiy aloqalari, yangicha munosabatlarni izlash, aniqlash demakdir.

O'qituvchi o'quvchini faollashtiradigan, o'zi va o'rgatuvchi uchun qulay bo'lgan yo'llarni, yangicha uslublarni, o'qitishning innovatsion shakllari, metodlari va vositalarini yangi – yangilarini izlaydi, ularni takomillashtiradi.

Shu boisdan ham “pedagogik texnologiya”, “didaktik texnologiya”, “ta'lim texnologiyasi” atamalari bilan bir qatorda “innovatika”, “innovatsion pedagogika”, “innovatsiya”, “innovatsion faoliyat”, “innovatsion jarayon” atamalari mustahkam o'rin olib bormoqda.

Yuqorida sanab o'tilgan tarzda o'rgatish, o'rganishda ta'lim mazmunini innovatsion asosda tashkil etish asosiy o'rin tutadi. Shuning uchun ham Davlat ta'lim standartlari, dasturlar, yangi avlod darsliklari yaratildi, ta'lim muassasalariga, o'qituvchi va o'quvchilarga yetkazildi. Hozirgi kunda yaratilgan standart, dasturlar tajriba – sinov uchastkalarida sinab ko'rildi. Tadqiqotlar, ilmiy izlanishlar natijasida takomillashtirilgan standartlar va moderinizatsiya qilingan dasturlar va tender asosida yaratilgan darsliklarning yangi avlodi ta'lim muassasalariga taqdim etildi.

Endigi kechiktirib bo'lmaydigan vazifa shu innovatsion standartlarni tezroq o'quv jarayoniga tatbiq etish mexanizmini yaratish va kiritish zarur.

Biroq, e'tirof etish kerakki, hali respublikamiz ta'lim muassasalarida yangi pedagogik texnologiyalarni, ta'lim innovatsiyalarini yaratish, to'plash, ular ichidan pedagogik faoliyatimizga eng ko'p samara beradiganlarini tanlash, ularni tajriba – sinovdan o'tkazish va qo'llash – joriy etishni yo'lga qo'yadigan yaxlit yangi tizmi shakllantirilmagan “Ta'lim to'g'risida”gi Qonun va “Kadrlar tayyorlash milliy dasturlari” talablari asosida ishlab chiqilgan umumiy ta'lim fanlari bo'yicha davlat ta'lim standartlarini yangi avlodini bosqichma – bosqich amalga kiritish boshlagandan keyin bu sohadagi ishlarni aniq bir tizimga solish, qo'llab – quvvatlash, yangiliklarni ta'lim tizimiga joriy etishga yetarli shart – sharoit yaratadigan tizimlarga ehtiyoj yaqqol ko'zga tashlandi.

Chunki, davlat standartlari, yangi dasturlarni o'quvchilar bilimiga qo'yiladigan majburiy minimal darajalaridan oshirib va ta'lim sifatini kafolatlashning, ularning iqtidor, ehtiyojlarini ta'minlovchi yagona omil – ularni amalga kiritishga innovatsion yondashuvdir. Bu masalani ijobiy hal etish uchun ilg'or tajribalar, innovatsion texnologiyalarni izlash, ularning didaktik imkoniyatlarini sinab, tajriba – sinovdan o'tkazib, amaliyotga tatbiq bo'lgan hayotiy ehtiyoji yuzaga keltirdi. Bundan keladigan amaliy xulosa – ta'limdagi ilg'or innovatsion tajribalarni, ularning jamg'armalar bankini tashkil etish, sinab ko'rish, pedagogik amaliyotga tatbiq qilishning ilmiy – amaliy yondashuv va xulosalarini ishlab chiqish va amaliyotga tatbiq etish tizimini yaratishni taqozo etadi.

Ammo fanda o'qituvchi innovatsion faoliyatining shakllanish bosqichlari ishlab chiqilgan.

Birinchii bosqich – tayyor metodik tavsiyanomalar olib qo'llaniladi.

Ikkinchi bosqich – mavjud tizimga ayrim masalalar (modifikatsiyalar) metodlar kiritiladi.

Uchinchi bosqich – yangi g'oyani amalga oshirish mazmuni, metodlari va shakllari to'la ishlab chiqiladi.

To'rtinchi bosqich – o'qituvchi o'qitish va tarbiyalashning o'z kontseptsiasini va metodikasini ishlab chiqadi.

Hozirgi kunda shunday tizimni yaratish yo'lida bir qator izlanishlar, sa'y – harakatlar amalga oshirildi. Jumladan, vazirlik, viloyat, tuman xalq ta'limi boshqarmalari tarkibida takomillashtirilgan davlat ta'lim standartlarini monitoringini olib boradigan bo'limlar faoliyat ko'rsatmoqda. Bu tashkil etilgan yangi bo'g'inlar quyidagi ishlarni olib borishga yo'naltirilgan: - ta'lim sohasidagi yangi o'quv me'yoriy xujjatlarning bajarilishi nazoratini yuritish; - Kadrlar tayyorlash milliy dasturini ta'lim jarayoniga tatbiq etish, takomillashtirilgan ta'lim standartlari va moderinizatsiya qilingan dasturlarning bajarilishi monitoringini olib borish; - Ta'limni boshqarish mahalliy organlari va o'quv muassasalarining umumiy tashkiliy pedagogik ishlari qatori pedagogik innovatsiyalarning samaradorligini tahlil qilib borish; - Pedagogik tajriba – sinov ishlarining borishini analitik tahlili, umumlashtirish, ommalashtirish va tatbiq etish bo'yicha tavsiyalar tayyorlash; - Pedagogik innovatsion texnologiyalarni to'plash, nazorat qilish va joriy etish ishlarini, o'quv ishlarini tashkil qilish, shunga oid seminar, treninglar, qisqa muddatli o'quvlar tashkil etish choralarini ko'rish; - Innovatsion texnologiyalarni yaratish, izlash, topish haqida tegishli ma'lumotlar jamg'arma bankini yaratish, to'plash, tahlil qilish, tanlash, ta'lim muassasalariga joriy etish bo'yicha ishlarni tashkil etish. Yuqoridagi ishlarni tashkil etish va joriy etish uchun ma'lum izlanishlar, tadqiqotlar va tashabbuslar bo'lmog'i lozim.

Pedagogik innovatsiyalarni yaratish va ularni boshqarish avvalam bor ana shu dolzarb vazifalarni ijobiy hal qilib beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI.

1. O'zbekiston Respublikasi 2017-2021 yillarda rivojlantirishning beshta ustivor yonalishlari. Harakatlar strategiyasi.
2. “Faol investitsiyalar va ijtimoiy rivojlantirish yili” davlat dasturi.
3. Mavlonova R. Rahmonqulova N. Boshlang'ich ta'limda pedagogika, innovatsiya, integratsiya. G'ofur Gulom nashriyoti. T.2013.

4. Jumaniyozova M. "Malaka oshirish jarayonida o'qituvchilarni innovatsion faoliyatga tayyorlashning pedagogik asoslari". p.f.n. dis. T. 2007y. 186 b.
5. Yo'ldashev J. "Pedagogik innovatsiyalarni hayotga tadbiq etishning asoslari" Upravlenie razvitiem innovatsionnykh protsessov v shkole. Pod. red. T.I. Shamovoy. Moskva 1995.
6. Eldis A., Fauts Dj. Pedagogicheskie innovatsii. Moskva 1993.
7. Innovatsionnyy menejment. Moskva, Vuzovskiy uchebnik 2006.
8. Медынский V.G. Innovatsionnyy menejment. Ucheb. M, INFRA 2002.